

Avauksia ja keskustelua

The Westermarck Society (noin) 80 vuotta

Milloin tieteenala syntyy? On kai selvää, ettei tieteenala syntyessään eikä muissakaan nykyistä edeltäneissä vaiheissaan koskaan ole ollut aivan samanlainen kuin se nyt on. Vastaamaan pyrittäessä on etsittävä joko jotakin sisällöltään hieman samanlaista tai sitten institutionaalisia jatkumoa. Tieteenalan identiteettiä voi ensin näkin rakentaa sille tyypillisten kysymyksenasettelujen kautta. Syntyprosessia voi silloin yleensä seurata ainakin vanhoista kreikkalaisista ajatteli-joista alkaen – näin kai melkein jokainen oman tieteenalansa historioitsija ja patriootti tekeekin (tulevaisuudessa voivat evoluutiopsykologian metodit tosin tarjota vielä paljon vanhempia ajoitusmahdollisuuksia – jos pieni leikinlasku sallitaan). Platon pohti yhteiskuntaa koskevia kysymyksiä, ennen häntä sofistit ja Kungfutse, ja hekään olivat tuskin ensimmäisiä, jotka näin tekivät. Toisaalta tieteenalana on luontevaa jäljittää tieteenalan keskeisten instituutioiden syntyä. Voidaan etsiä ajankohtia, joi- na tietystä ongelmanasettelusta on alettu puhua käyttäen vaikkapa sosiologian nimeä, tai merkittäviä hetkiä, joi- na siitä on ensi kertoja puhuttu erillisenä tieteenalana. Voidaan myös tarkastella,

milloin tieteenalaa ylläpitävät instituutiot, kuten yliopistolliset virat, tieteelliset aikakauslehdet ja tieteelliset seurakunnat, ovat syntyneet. Instituutioiden kautta ajattelutavat, tutkimusperinteet ja tieteelliset verkostot muuttuvat sosiaalisiksi faktoiksi. Yksi tällaisista instituutioista on Suomen sosiologeja nykyään yhdistävä Westermarck-seura – Westermarck-samfundet, viralliselta nimeltään The Westermarck Society. Seura täytti marraskuun 20. päivänä 2020 mahdollisesti 80 vuotta.

Edvard Westermarck (1862–1939) toimi aikana, jolloin sosiologia institutionalisoitui läntisessä kulttuuripiirissä. Suomessa hän oli filosofian professori ensin Helsingin yliopistossa ja sitten Åbo Akademiassa, mutta hän oli myös London School of Economicsin sosiologian professori ja alansa kansainvälisesti merkittävä vaikuttaja. On ehkä huomionarvoista, että sosiologia uutena tieteenalana löysi ensin tiensä uusiin yksityisiin korkeakouluihin. London School of Economics syntyi vuonna 1895 alun perin yksityisestä aloitteesta, joskin se jo vuonna 1900 liitettiin Lontoon yliopistoon omana tiedekuntanaan. Suomen ensimmäiset sosiologian professorit aloittivat työnsä pienissä yksityisissä yliopistoissa: Uno Harva Turun yliopistossa vuonna 1926 ja K. Rob V. (Ville) Wikman Åbo Akademiassa vuonna 1942. He olivat molemmat Westermarckin oppilaita. Vielä vuonna 1949 *Hufvudstadsbladetissa*

muisteltiin, että sosiologiaa oli Suomessa aiemmin usein kutsuttu ”Westermarckin tieteeeksi” (Hufvudstadsbladet 1949a).

Westermarck kuoli vuoden 1939 syyskuussa. Vuoden kuluttua pieni joukko hänen oppilaitaan ja kollegojaan teki aloitteen seurasta, joka vaalisi merkittävän sosiologin ja filosofin muistoa sekä veisi eteenpäin hänen tieteellistä työtään niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Seuran valmistelevassa kokouksessa oli paikalla kolmetoista osanottajaa. Se pidettiin Turussa Westermarckin syntymän vuosipäivänä 20. marraskuuta 1940, kokouspaikkana Åbo Akademin humanistisen tiedekunnan rakennus, Dahlströmin perheen akatemialle lahjoittama patriisipalatsi Piispankadulla (ks. Suolinna & Lagerspetz 2004). Varsinainen perustava kokous pidettiin Helsingissä Säätytalolla 18.5.1941. Seuran esimieheksi valittiin taiteentutkija, Helsingin yliopiston emeritusprofessori Yrjö Hirn – hänkin Westermarckin oppilas – ja sihteeriksi Ville Wikman.

Sotavuosina seura toimi perustajiensa voimin. Pääasiallinen toimintamuoto oli vuosittaiset kokoukset, joihin sisältyi esitelmä. Vasta sodan jälkeen seura päästi virallisesti rekisteröimään. Väliaikaisen johtokunnan nimissä jäsenille ja sosiologiaa lähellä oleville henkilöille 1. joulukuuta 1945 lähetetyssä kirjeessä todettiin, että ”seura on nyt päättänyt aloittaa toimensa siinä muodossa, joka aikaisemmin suunniteltiin” (Asiakirjankansio 1940–1952). Kirjeen oheen oli liitetty seuran säännöt ruotsiksi tai suomeksi vastaanottajasta riippuen. Rekisteröinti-ilmoitus jätettiin seuran tilikirjojen mukaan 18.1.1946 (Tilit 1946–1969), ja rekisteröintipäätös saatiin 19.10.1946. Seuran kotipaikkana oli edelleen Turku. Nyt säännöt julkaistiin myös painettuna lehtisenä englanniksi (Statutes 1948).

Edellä mainittu *Hufvudstadsbladetin* (1949a) artikkelikin toteaa, että uusi seura sodan aika-

na kehitti pääosin vain sisäistä toimintaansa (”arbetade huvudsakligen på de inre linjerna”). Samalla kuitenkin kerrotaan, että sosiologia on kasvattamassa uusia, elinvoimaisia versoja. Tuohon vuoteen mennessä oli jo muihinkin yliopistoihin ja korkeakouluihin perustettu sosiologian, ”sovelletun sosiologian” (eli sosiaalipolitiikan) ja yhteiskuntatieteellisten lähialojen professuureja sekä muutettu valtiotieteellisten opintojen asemaa – ”erityisesti valtionyliopistossa” eli Helsingin yliopistossa.

Lehtiartikkelin toteamus yhteiskuntatieteellisen yliopisto-opetuksen laajenemisesta ennakoii jo seuraavaa olennaista muutosta seuran toimintamuodoissa. Kolmen viikon kuluttua on samassa lehdessä taas pieni tiedote, joka on otsikoitu näyttävästi: ”Westermarck-Societysta tulee suuri sosiologinen yhdistys” (Hufvudstadsbladet 1949b). Siinä uutisoidaan seuran Helsinkiin perustettavasta paikallisosastosta,¹ jonka tarkoitus on järjestää esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia. Seuran tutkimusjaosto vastasi täten ”esitettyihin toiveisiin uuden sosiologisen yhdistyksen perustamisesta”. Myös toiminnan taloudelliset edellytykset muuttuivat. Vuoden 1949 tilinpäätös oli yli 18 000 markalla tappiollinen ja ainoat tulot olivat seuran omistamien Pohjoismaiden Yhdyspankin osakkeiden osingot sekä pankkitilin korko – yhteensä alle 3 000 markkaa. Vuodesta 1950 alkaen lisääntyi uusi tulolähde, valtionapu (eli Raha-arpajaisten voittovara-avustus), joka vuotuisella 75 000 markalla nosti toimintabudjetin aivan uudelle tasolle (Tilit 1946–1969). Toukokuussa 1957 erillinen Helsingin-osasto lakkautettiin ja sen varat liitettiin seuran varoihin; tilikirjan kieli vaihtui nyt ruotsista suomeksi.

Historiallinen katsaus (Suolinna & Lagerspetz, tu-
lossa) näyttää seuran toiseen vuosikymmeneen

1 Uutisen mukaan myös Turkuun – tämä ajatus ei kuitenkaan toteutunut, vaan toiminta jatkui siellä entisessä muodossaan.

sisältyneen sekä toiminnan laajentumisen että sen polttopisteen siirtymisen kauemmas Westermarckin perinnön vaalimisesta sekä hänen oppilaidensa suosimista tutkimusaiheista ja teorioista. Uusi suunta mukaili sitä trendiä, jonka mukaisesti sosiologia oli kehitymässä sekä Suomessa että muualla: modernin yhteiskunnan tutkiminen Yhdysvalloissa vaikutusvaltaa saavuttaneiden mallien mukaisesti. Suomalaiset sosiologit liittyivät alansa kansainväliseen (ISA) ja pohjoismaiseen (NSF) järjestöön nopeasti (vuosina 1950 ja 1955), huolimatta aikakaudesta, jolloin läntisiin yhteistyösuhteisiin vielä suhtauduttiin varoen (Toivonen, tulossa).

Westermarck-seuran syntysanojen lausuminen 80 vuotta sitten ei vielä aikaansaanut ensisijaisesti Suomen sosiologeja yhdistämään tarkoitettua seuraa (eikä vielä edes rekisteröityä yhdistystä). Perustamisen päivämääriä ovat 20. marraskuuta 1940 lisäksi perustavan kokouksen päivämäärä 18. toukokuuta 1941 ja yhdistysrekisteriin merkitsemisen päivä 19. lokakuuta 1946. Mutta oikeastaan vasta muutamat rekisteröinnin jälkeiset vuodet ratkaisivat sen, mitä seurasta oli tuleva. Yhteiskuntatieteellisen yliopisto-opetuksen sodanjälkeisen laajentumisen luoma haaste olisi voitu myös jättää jonkin mahdollisesti perustettavan uuden yhdistyksen tehtäväksi. The Westermarck Society olisi silloin jatkanut tieteelliseltä suuntaukseltaan tarkemmin rajattuna ja ehkä kansainvälisemmin suuntautuneena seurana. Siinä tapauksessa olisi tämän lehden julkaisija jokin muu yhdistys.

Toinen mahdollinen kehityskulku olisi siis ollut uuden yhdistyksen perustaminen ja Westermarck-seuran pitäytyminen aikaisemmassa toiminta-ajatuksessaan, mutta se olisi johtanut kahden yhdistyksen väliseen kilpailuasetelmaan ja voinut viivyttää uudenlaisen toiminnan aloittamista. Nyt se saatiin nopeasti laajentumaan ja valtionavun piiriin. Westermarck-seura oli pieni,

mutta sillä oli oppi-isältään perittyä arvovaltaa ja kansainvälisiä yhteyksiä (ks. Lagerspetz & Suolinna 2014). Seura tuki Helsinkiin perustettua osastoa myös taloudellisesti (Asiakirjakansio 1940–1952, kokouspöytäkirja 20.11.1949). Seuralla oli tieteenalan institutionalisoitumisessa edelleen tärkeä merkitys, jonka myös uudet yliopistolliset toimijat tunnustivat.

Uusien, nimenomaan sosiologiaa varten tarkoitettujen yliopistollisten virkojen perustaminen oli tieteenalan lopullisessa institutionalisoitumisessa tärkeä askel. Westermarck toimi Suomessa filosofian professorina. Harva puolestaan oli koulutukseltaan teologi ja uskontotieteilijä – on yllättävää ja mielenkiintoista, että häntä varten Turun yliopistoon perustetun professuurin alaksi nimettiin juuri sosiologia. Wikman taas oli etnologi, ja hänen sosiologian virkansa Åbo Akademiassa oli henkilökohtainen ylimääräinen professuuri. Niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa sosiologia oli alkuvaiheessaan pikemminkin asialle omistautuneiden oppineiden erikoisharrastus kuin oma tieteenalansa. Sen institutionaalinen kehys luotiin vähän kerrassaan, ja Suomen yliopistoissa ratkaiseva kehitys tapahtui toisen maailmansodan jälkeen. Syntyneen uuden tilanteen myötä muuttui seuran tavoite: se ei ollut enää eri aloilla tapahtuvan tieteenharjoittamisen suuntaaminen Westermarckin hengessä vaan uuden itsenäisen tieteenalan nykukehityksen heijastaminen ja helpottaminen. Seurasta tuli yliopistoissa määriteltävän akateemisen sosiologian avustaja, joka ei enää pyrkinyt omilla ehdoillaan määrittelemään, mitä tuo tieteenala oli. Se ei ollut enää – ”Westermarckin tiedettä”.

* * *

The Westermarck Societystä ei ole julkaistu historiikkia. Toisaalta Suomen sosiologian historiaa käsittelevissä kirjoituksissa yleensä sivutaan myös seuran toimintaa. Tämäkin on osoitus sen merki-

tyksestä edellä mainitussa tieteenalan instituutionalisoitumisen prosessissa.

The Westermarck Societyn hallitus on tehnyt aloitteen seuran historiikin kirjoittamisesta. Työtä varten muodostettuun toimikuntaan kuuluvat puheenjohtajana allekirjoittanut Mikko Lagerspetz, johtokunnan edustajana Mika Helander sekä useat sosiologit, jotka ovat lupautuneet kirjoittamaan seuran menneisyyden jostakin näkökulmasta. Seuran ensimmäisistä kolmesta vuosikymmenestä on jo valmistunut Kirsti Suolinnan ja Olli Lagerspetzin kirjoittamat kaksi lukua, seuraavien vuosikymmenen kehityksestä kirjoittavat parhaillaan Timo Toivonen ja Harri Melin, ja kirjoittajia on lupautunut kuvaamaan myös seuran uudempaa historiaa. Sosiologia-lehden tiestä seuran rinnalla kirjoittavat Eeva Luhtakallio ja Riikka Homanen.

Westermarck-seuran arkisto on viime kesään asti ollut sijoitettuna Åbo Akademin kirjastoon, seurallahan ei mitään omia toimitiloja ole koskaan ollut. Arkisto, noin neljätoista hyllymetriä, on nyt kuitenkin kirjaston tilanpuutteen vuoksi jouduttu siirtämään Åbo Akademin sosiologian yksikön tiloihin. Tämä on siinä mielessä onnellinen yhteensattuma, että arkistomateriaali on nyt aikaisempaa helpommin historiikin kirjoittajien käytettävissä.

On liian aikaista sanoa mitään varmaa historiikin kustantamisesta tai tarkasta julkaisuajankohdasta. *Transactions of the Westermarck Society* -julkaisusarjassa ei ole ilmestynyt mitään vuosikymmeniin; onkohan sen ainakin hetkellinen henkiin herättäminen mahdollista? Historiikin vaatima tutkimus- ja kirjoitustyö tehdään toistaiseksi ilman erityistä projektirahoitusta, muiden työtehtävien sallimalla ajalla. Aikataulu ei ymmärrettävästi voi olla tiukka. Uskaltanen sittenkin ennustaa, että The Westermarck Societyn kahdeksan ensimmäisen vuosikymmenen historiikki valmistuu huomattavasti lyhyemmässä ajassa kuin

kului seuran ensimmäisestä perustamisesta sen viralliseen rekisteröintiin.

Mikko Lagerspetz

Kirjallisuus

- ASIAKIRJAKANSIO (1940–1952). [Merkitty: *WS protokoll 1946*]. The Westermarck Societyn arkisto, Åbo Akademin sosiologian yksikkö.
- HUFVUDSTADSBLADET. 1949a. "Westermarck-samfundet." *Hufvudstadsbladet*, 18.11.1949.
- HUFVUDSTADSBLADET. 1949b. "Westermarck-Society blir stor sociologisk förening." *Hufvudstadsbladet*, 8.12.1949.
- STATUTES. 1948. *The Westermarck Society, founded 20th November 1940. Statutes*. Åbo: Åbo Tidnings och Tryckeri Aktiebolag.
- LAGERSPETZ, OLLI & KIRSTI SUOLINNA. 2014. *Edward Westermarck. Intellectual Networks, Philosophy and Social Anthropology*. Helsinki: Finnish Society of Sciences and Letters
- SUOLINNA, KIRSTI & OLLI LAGERSPETZ. 2004. "Westermarck-seura ja modernin sosiologian vakiintuminen Suomessa." *Sosiologia* 41:4, 337–347.
- SUOLINNA, KIRSTI & OLLI LAGERSPETZ. Tulossa. "Westermarck-seuran alkuvaiheet ja modernin sosiologian esiinmarssi." [Käsikirjoitus tässä kirjoituksessa mainittua historiikkia varten.]
- TILIT (1946–1969). [Merkitty: *The Westermarck Society 1946–*].
- TOIVONEN, TIMO. Tulossa. "Westermarck-seura 1972–1992." [Käsikirjoitus tässä kirjoituksessa mainittua historiikkia varten.]